

ภาวะผู้นำที่ดี เก่ง ในศตวรรษที่ ๒๑ ในทัศนะพระพุทธศาสนา

Leadership in the 21st Century in Buddhist Perspective

พระครูโสภาสนนทกิตติ์ (ศักดิ์ดา แสงทอง)^๑

กมัยธร สัจจา^๒

บทคัดย่อ

บทความนี้ชี้ให้เห็นภาวะผู้นำในมุมมองของพระพุทธศาสนาในกรอบแนวคิดในศตวรรษที่ ๒๑ ประสานกันส่งเสริมคุณสมบัติภาวะผู้นำในสถานศึกษาให้เป็น คนดี เก่ง และมีความสามารถในการนำพาองค์กรของตนให้ทำงานอย่างมีความสุข โดยอาศัยหลักพุทธธรรมช่วยส่งเสริมการสร้างคุณสมบัติภาวะผู้นำด้านการพัฒนาตน เป็นคนเก่งคน โดยอาศัยการมีจิตใจเอื้อเฟื้อเพื่อนร่วมงานสร้างขวัญและกำลังใจ และเก่งงานมีความรู้ ความสามารถในการบริหารงานและบริหารคน ด้วยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการสร้างศรัทธาผู้ทำงานร่วมกันและขับเคลื่อนงานในองค์กรไปสู่ความสำเร็จ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานทั้งด้านสังคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาบนพื้นฐานความคิดภาวะผู้นำทางการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำทางการศึกษา, พระพุทธศาสนา, ศตวรรษที่ ๒๑.

Abstract

This article intends to project leadership in the perspective of Buddhism in the conceptual framework of the 21st century in order to promote leadership in schools with good, intellectual and smart characteristic and ability to convey organizations to a happy workplace by using Buddhist principles in self-development, generosity and kindness in building co-working colleagues, and behaving oneself as a model of co-workers so as to lead organizations to achievement and arranging environment suitable to work physically and socially according to Buddhist perspective in leadership in the 21st century.

Keywords: Educational leadership, Buddhism, the 21st century

^๑นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๒ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจันทร์ (ผาดไสวประชาอุทิศ) จังหวัดนนทบุรี.

บทนำ

สังคมทุกกลุ่มของมนุษย์จะต้องมีผู้นำของสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมแบบใด ย่อมจะขาดผู้นำเสียไม่ได้ ถึงแม้ว่าสังคมนั้นจะอ้างตัวว่าเป็นสังคมแห่งความเสมอภาคกัน ก็จำเป็นต้องมีหัวหน้าของสังคม เริ่มตั้งแต่ ผู้นำครอบครัว ชุมชน สังคม ผู้นำของประเทศ และผู้นำระดับโลก ซึ่งจะมีอยู่หลายแบบ อย่างบางประเทศ มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เช่น ประเทศไทย ประเทศอังกฤษ ประเทศเดนมาร์ค เป็นต้น สำหรับบางประเทศมีผู้นำสูงสุดเป็นประธานาธิบดี เช่น อินเดีย สหรัฐอเมริกา แม้แต่ในสังคมระดับย่อยลงมา ก็ต้องมีหัวหน้านำ เช่น เดียวกัน ในระดับโรงเรียน ก็ต้องมีผู้อำนวยการ และระดับอุดมศึกษา มีอธิการบดี และแยกย่อยลงมายังแผนกการต่างๆ ออกไปอีกตามความเหมาะสมและสภาพขององค์การนั้นๆ อย่าง ในโรงงานอุตสาหกรรมก็ต้องประกอบด้วย ประธาน ผู้จัดการและตำแหน่งย่อยๆ ลงมาตามแต่ละแผนก สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าในทุกสังคมของมนุษย์จะต้องมีผู้นำและผู้ตาม

ผู้นำเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศในปัจจุบันและเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างผู้นำที่ดีในศตวรรษที่ ๒๑ คือ การศึกษา เพราะกระบวนการเชิงคุณภาพ โดยการพัฒนาขีดความสามารถที่ติดตัวของมนุษย์แต่ละคนเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตัวเองในด้านต่างๆ ตลอดช่วงชีวิต เป็นการวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่างๆ ที่จะดำรงชีวิตและ ประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข

รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรวมเป็นพลังสร้างสรรค์พัฒนาประเทศ การศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในสร้างภาวะผู้นำในระดับผู้บริหารการศึกษา

ทั้งนี้การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดวางแนวทางการศึกษาให้ปรากฏขึ้นเป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง ดังกล่าวไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๖ กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และมีคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”^๑ จึงส่งผลให้เกิดกระแสที่สร้างความตื่นตัวและความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานทั้งหน่วยงานองค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับแนวคิดในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ว่าผู้นำต้อง เก่ง ดี และมีความสามารถ ดังนั้นโรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันทางการศึกษาของชาติ จึงมีความสำคัญยิ่งต่อการวางรากฐานการศึกษา เมื่อให้เป็นที่ไปตามวัตถุประสงค์ ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๕๔ หมวดที่ว่าด้วย จัดการศึกษาเพื่อให้สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขเป็นการสนับสนุนให้นำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยเหตุนี้ภาวะผู้นำที่ดีต้องมีความรู้ความสามารถในการนำพาองค์กรให้เจริญก้าวหน้ารู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อจัดการศึกษา

^๑ สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒., (กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิก, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

ให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลก ด้วยเหตุนี้ภาวะผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องมีการบริหารสถานศึกษาอย่างมืออาชีพให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและกระจายอำนาจในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ทักษะภาวะผู้นำ

นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและนักคิดหลายคนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่แตกต่างกันไป แต่แนวความคิดดังกล่าวมีประเด็นที่คล้ายกัน คือภาวะผู้นำต้องมีคุณสมบัติเป็นคนดี เก่งและมีความรู้ความสามารถเฉพาะทางในด้านมิติต่างๆที่เหนือคนอื่น จึงจะสามารถนำพาองค์กรของตนได้ประสบความสำเร็จ จึงขอนำแนวคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้น่าสนใจดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ ผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการหลายคน มีบทบาทเป็นผู้นำกันแล้ว เช่น เป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งเป็นหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ^๒ และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า

^๒ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, พิมพ์พิเศษ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.

ผู้นำคือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยกันให้คนทั้งหมายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันก็ตามหรือทำการร่วมกันให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ต้งามดังพุทธภาษิตแสดงไว้ว่า “เมื่อฝูงโคว่ายน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็คดตามกัน เพราะมีผู้นำที่คด ฉันทโค ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมบัติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติชั่วเสียหาย แฉกแฉกทั้งหมดก็จะยากเชยญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ธรรม” แต่ในขณะเดียวกัน “เมื่อฝูงโคว่ายน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ตรง ฉันทโค ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมบัติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็พลอยดำเนินตาม ทั้งแฉกแฉกทั้งหมดก็จะยากเชยญ หากผู้ปกครองเป็นผู้อยู่ในธรรม”^๓

พระพุทธศาสนาเชื่อว่าผู้นำที่ดีต้องใช้ปัญญาในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ดี ดังพุทธพจน์ข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำเป็นอย่างไร ผู้ตามก็จะเป็นเช่นนั้น ถ้าผู้นำทำผิดในการบริหารสถานศึกษาก็มีผลกระทบทั้งองค์กร ดังนั้นภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาถือว่าสำคัญที่สุดในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ต้งามจำเป็นต้องอาศัยหลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาชี้นำในการปฏิบัติและถือเป็นอุดมการณ์ในการทำงานอย่างมืออาชีพให้สอดคล้องกับภาวะผู้นำในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ว่าผู้นำต้องมีความสามารถและฉลาดในการนำพาองค์กรไปสู่การ

^๓ พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมมจิตโต), ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒

เปลี่ยนแปลงของโลกซึ่งเป็นสังขารที่ทุกองค์การต้องยอมรับความจริงโดยเฉพาะในกระแสโลกแห่งการแข่งขันในสังคมปัจจุบัน

ทัศนภาวะผู้นำทางพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ ๒๑

พระพุทธศาสนาสอนผู้นำให้เข้าใจความจริง (truth) ถึงภาวะผู้นำที่ดีต้องมีคุณสมบัติเหนือกว่าผู้ตามในด้านความดี ความรู้ และความสามารถ ดั่งนักปราชญ์ทั้งหลายได้เสนอแนวคิดดังนี้

๑. คุณสมบัติของภาวะผู้นำทางพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ ๒๑

ภาวะผู้นำไม่ใช่แต่เพียงเป็นคนมีความรู้ คนเก่ง ยังไม่เพียงพอจะต้องมีคุณสมบัติมากกว่านั้น ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)^๔ กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลาย มาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งงามซึ่งสัมพันธ์ คุณสมบัติของผู้บริหารต้องเหนือกว่านั้น ซึ่ง พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^๕ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติสำหรับผู้บริหารที่ดีในหนังสือ “พุทธธรรม” ไว้ในหัวข้อคุณสมบัติของกัลยาณมิตรว่ามีคุณสมบัติบางอย่างที่ควรทราบนั้นคือสัตบุรุษคือคนดีหรือคนที่แท้มีธรรมของสัตบุรุษเรียกว่าสัปบุริสธรรม๗ ประการประกอบด้วย๑) ธัมมัญญูตา รู้หลักและรู้จักเหตุคือรู้หลักความจริงของธรรมชาติ ๒)

อรรถัญญูตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผลคือรู้ความหมายหรือความมุ่งหมายของหลักธรรม ๓) อรรถัญญูตา รู้จักตนคือรู้ฐานะภาวะเพศกำลัง ความรู้ความถนัดความสามารถและคุณธรรม ๔) มัตตัญญูตา รู้จักประมาณคือรู้จักความพอเหมาะพอดี ๕) กาลัญญูตา รู้จักกาลเช่นรู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร รู้จักเวลาเรียนเวลาทำงาน ๖) ปริสัจญูตา รู้จักชุมชนคือรู้จักถิ่นรู้จักที่ชุมชนและชุมชนรู้จักมารยาทระเบียบวินัยขนบธรรมเนียมประเพณี ๗) ปุคคลัญญูตา รู้จักบุคคลคือรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยอภัยศักยภาพความสามารถและคุณธรรม

๒. แนวคิดของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ครองใจคนได้อย่างมีความสุข

แนวคิดของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ ถือว่าตามหลังหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เห็นได้ชัดคือ เน้นให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงซึ่งพระพุทธศาสนาสอนมานานแล้วถึงหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตานอกจากนั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^๖ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติสำหรับการบริหารคนในหนังสือ “พุทธธรรม” ไว้ในหัวข้อธรรมที่ว่าด้วยสังคหวัตถุ ๔ คือหลักการสงเคราะห์เพื่อยึดเหนี่ยวใจคนและประสานสังคมไว้ในสามัคคีซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับแสดงน้ำใจต่อกันระหว่างคนทั่วไปมี ๔ ประการคือ ๑) ทานคือการเผื่อแผ่แบ่งปัน ๒) ปิยวาจาคือการพูดอย่างรักกัน ๓) อัตถจริยา คือการทำประโยชน์แก่เขาและ ๔) สมานัตตาคือการเอาตัวเข้าสมานหรือความเป็น

^๔ อ่างแล้วเล่มเดียวกัน หน้า ๒๕

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า๖๒๗-๖๒๘.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, หน้า๖๓๕, ๗๗๘.

ผู้มีตนเสมอปลาย หมายถึงการทำตัวให้เข้ากับ เขาได้ไม่ถือตัวร่วมสุขร่วมทุกข์กันนับว่าเป็น คุณธรรมสำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารพึงยึดถือไว้เป็น แนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารคนใน องค์กรของตนยังไม่พอจำเป็นจะต้องมีสร้าง ศรัทธาให้บุคลากรมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ให้ เขาเห็นว่าผู้นำเป็นต้นแบบที่ดี มีทั้งพระเดช พระคุณในตัวผู้นำที่จะนำพาองค์กรให้ เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

๓. ภาวะผู้นำ ต้อง มีความ กระตือรือร้นเพื่อให้งานสำเร็จ

ภาวะผู้นำที่ต้องมีความกระตือรือร้น เพื่อให้งานสำเร็จ พระพุทธเจ้าทรงวางหลักแห่ง ความสำเร็จว่าผู้ที่ต้องการทำอะไรให้เป็นเลิศต้อง ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่ง กิจการนั้นๆ ที่เรียกว่าอิทธิบาท ๔ ข้อ คือ

๑) ฉันทะ มีใจรักคือพอใจจะทำ สิ่งนั้นและทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็น ผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำมิใช่สักว่าทำ พอให้เสร็จๆหรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือ ผลกำไร แต่ต้องมาจากใจที่ศรัทธาอยากจะทำ งานในหน้าที่ให้สำเร็จ มองเห็นคุณค่าของ ผลงานเรียกอีกอย่างว่าการทำงานด้วยความ พอใจมีใจรักในหน้าที่ของตนเหนือสิ่งอื่นใด สร้าง ความกระตือรือร้นในทีมงานให้เกิดแรงจูงใจที่มา จากภายในจิตวิญญาณ

๒) วิริยะ พากเพียรทำคือขยัน หมั่น ประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความ พยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่ ท้อถอยก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ ไม่เข้าใจ ก็ถามผู้รู้เอาใจใส่เต็มที่เพื่อให้งานในหน้าที่สำเร็จ

เรียกว่าต้องใช้ความรู้ ความสามารถในการ ทำงานพร้อมกับทีมงาน

๓) จิตตะ เอาจิตฝึกฝน คือตั้งจิต รับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อย จิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดในเรื่องนั้น บ่อยๆเสมอๆทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศ ใจ ข้อนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของภาวะผู้นำที่ดี งาน จะสำเร็จหรือล้มเหลว ขึ้นอยู่กับจิตใจ นอกจากนี้ ผู้นำจะต้องเอาใจใส่อย่างเต็มที่แล้วจะต้องสร้าง แรงจูงใจให้ทีมงานทำงานด้วยใจศรัทธา

๔) วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหา เหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่องขัดข้องเป็นต้นในสิ่งที่ทำนั้นโดยรู้จัก ทดลองวางแผนวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็น ต้นเพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดี ยิ่งขึ้นไปด้วยกลยุทธ์ต่างๆ เรียกว่าการประสาน ตัวของผู้นำกับผู้ตามพากันไป เริ่มต้นจากความ รักความศรัทธา ขยันเอาใจใส่ ตั้งใจทำงาน สามารถแก้ปัญหา นำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ในการทำงาน

ภาวะผู้นำที่ดีและเก่งในศตวรรษที่๒๑ในทัศนะ ของพระพุทธศาสนา

ผู้นำที่ดี เก่ง มีความสามารถ นอกจากมีคุณธรรมดังกล่าวแล้ว จำเป็นจะต้อง รู้จักเลือกสถานที่ทำงานให้เหมาะกับโอกาส และ ความสามารถด้วย เรียกว่า เก่งอย่างเดียวไม่พอ ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกบวกกับปัจจัยภายใน ช่วยหนุนนำด้วย ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุต

โต)^๗ ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมผู้นำองค์กรให้ประสบความสำเร็จ (ชีวิตที่ก้าวหน้าและสำเร็จ) ไว้ว่าผู้ที่ต้องการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จไม่ว่าจะในด้านการบริหารการศึกษาหรืออาชีพการงานใดก็ตามพึงปฏิบัติตามหลักต่อไปนี้

หลักความเจริญปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองที่เรียกว่าจักร (ธรรมประดุจล้อทั้งสี่ที่จะนำรถไปสู่จุดหมาย) ซึ่งมี ๔ ข้อคือ

๑. ปฏิรูปเทสวาสะ เลือกอยู่ถิ่นที่เหมาะสมคือเลือกหาถิ่นที่อยู่หรือแหล่งเล่าเรียนดำเนินชีวิตที่ดีซึ่งมีบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกการศึกษาพัฒนาชีวิตการแสวงธรรมหาความรู้การสร้างสรรคความดีงามและความเจริญก้าวหน้า

๒. สัมปยุตฺตสยยะ เสาะเสวนาคนดี คือรู้จักเสวนาคบหาหรือร่วมหม่กับบุคคลผู้รู้ผู้ทรงคุณและผู้ที่จะเกื้อกูลแก่การแสวงธรรมหาความรู้ความก้าวหน้าองงามและความเจริญโดยธรรม

๓. อัตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ถูกวิถีคือดำรงตนมั่นอยู่ในธรรมและทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้งตั้งเป้าหมายชีวิตและการงานให้ดีงามแน่ชัดและนำตนไปถูกทางสู่จุดหมายแน่วแน่มั่นคงไม่พร่าส่ายไม่ไกลเชือนแซ

๔. ปุพเพกตปุญญตา มีทุนดีได้เตรียมไว้ทุนดีส่วนหนึ่ง คือความมีสติปัญญาความถนัดและร่างกายดีเป็นต้นที่เป็นพื้นมาแต่เดิมและอีกส่วนหนึ่งคืออาศัยพื้นเดิมเท่าที่ตัวมีอยู่รู้จักแก้ไขปรับปรุงตนศึกษาหาความรู้สร้างเสริมคุณสมบัติความดีงามฝึกฝนความชำนาญเตรียมไว้ก่อนแต่ต้นซึ่งเมื่อมีเหตุต้องใช้ก็จะเป็นผู้พร้อมที่จะ

ต้อนรับความสำเร็จสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์สุขและก้าวสู่ความเจริญยิ่งขึ้นไป

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อสร้างคุณลักษณะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์นำไปสู่การสร้างคุณลักษณะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ ของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นคนดี เก่งของสถานศึกษาและผู้ได้บังคับบัญชาตลอดถึงชุมชนสังคม ได้ดังนี้

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๓๕-๓๗.

ตารางวิเคราะห์และสังเคราะห์นำไปสู่การสร้างคุณลักษณะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ ของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นคนเก่ง และดีของผู้ได้บังคับบัญชา และชุมชน สังคม

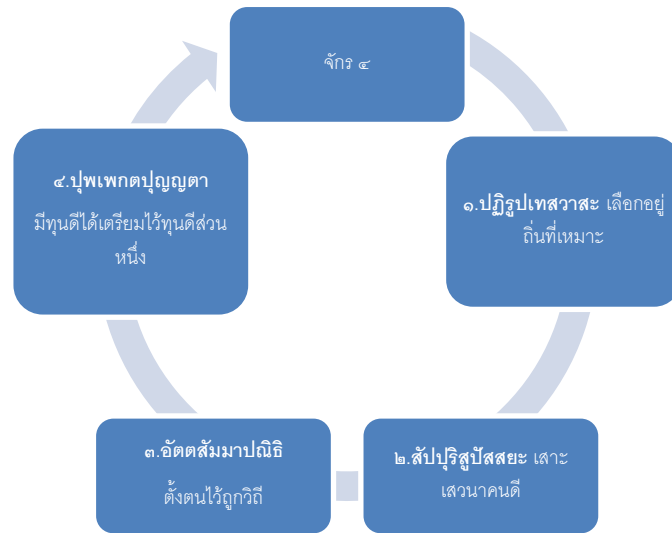
ที่	คุณลักษณะของภาวะผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑	หลักธรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำ	แนวทางปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อความ เป็นภาวะผู้นำของเชิงพุทธสถานศึกษา
๑	๑. รู้จักการครองตน	<p>สัปปุริสธรรม ๗</p> <p>๑) อัมมัญญตารุห์หลักและรู้จักเหตุคือรู้หลักความจริงของธรรมชาติ</p> <p>๒) อัตถัญญตารุห์ความมุ่งหมายและรู้จักผลคือรู้ความหมายหรือความมุ่งหมายของหลักธรรม</p> <p>๓) อัตตัญญตารุห์จักตนคือรู้ฐานะภาวะเพศกำลังความรู้ความถนัดความสามารถและคุณธรรม</p> <p>๔) มัตตัญญตารุห์จักประมาณคือรู้จักความพอเหมาะพอดี</p> <p>๕) กาลัญญตารุห์จักกาลเช่นรู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไรรู้จักเวลาเรียนเวลาทำงาน</p> <p>๖) ปริสัญญตารุห์จักชุมชนคือรู้จักถิ่นรู้จักที่ชุมชนและชุมชนรู้จักมารยาทระเบียบวินัยขนบธรรมเนียมประเพณี</p> <p>๗) บุคคลัญญตารุห์จักบุคคลคือรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยอหยาศัยความสามารถและคุณธรรม</p>	<p>ดร.พี.อาร์.อัมเบตการ์ กล่าวว่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ต้องพัฒนาทั้งกายและจิตใจ - กระตือรือร้น - ศึกษาให้ดี
๒	๒. รู้จักการครองคน	<p>สังคหวัตถุ ๔</p> <p>๑) ทานคือการเผื่อแผ่แบ่งปัน</p> <p>๒) ปิยวาจาคือการพูดอย่างรักกัน</p> <p>๓) อุตถจริยาคือการทำประโยชน์แก่เขาและ</p> <p>๔) สมานัตตาคือการเอาตัวเข้าสมานหรือความเป็นผู้มีตนเสมอ</p>	<p>ภาวะผู้ที่อยู่ในหัวใจคนต้องปฏิบัติตามรู้จักสร้างแรงจูงใจและสร้างศรัทธากับทีมงานในองค์กร</p>

ที่	คุณลักษณะ ของภาวะผู้นำ ในศตวรรษที่ ๒๑	หลักธรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำ	แนวทางปฏิบัติตาม หลักธรรมเพื่อความ เป็นภาวะผู้นำของเชิง พุทธสถานศึกษา
๓	๓. รู้จักการ ครองงาน	<p>อิทธิบาท ๔</p> <p>๑) ฉันทะ มีใจรักคือพอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆหรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร</p> <p>๒) วิริยะ พากเพียรทำคือขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำให้สำเร็จด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่ทอดทิ้งก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ</p> <p>๓) จิตตะ เอาจิตฝึกฝน คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆเสมอๆทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ</p> <p>๔) วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องเป็นต้นในสิ่งที่ทำนั้นโดยรู้จักทดลองวางแผนวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้นเพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป</p>	<p>อยากให้งานสำเร็จตามเป้าหมายต้องสร้างแรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำตามที่ผู้บริหารต้องการด้วยการทำตนให้เป็นแบบอย่าง</p>

การจะเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ของผู้บริหารการศึกษาตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วพระพุทธองค์ทรงตรัสว่าผู้นำต้องฉลาดในการเลือกภูมิประเทศที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถด้วยหลักการเลือกที่ทำงานให้มีความสุขและเจริญในหน้าที่การงาน คือตามหลักจักร ๔ ดังที่ปรากฏในภาพดังนี้

ภาพแสดงภาวะผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ ในมุมมองทางพระพุทธศาสนา

บทสรุป

ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่สถานศึกษา ในศตวรรษที่ ๒๑ ในที่ศนะของพระพุทธศาสนา ผู้นำต้องเป็นคนดี และเก่งในสายตาประชาคม แล้ว ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมในการสร้าง คุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาให้ เป็นคนที่เป็นแบบอย่างของผู้ได้บังคับบัญชา และ ชุมชน สังคม จากแนวคิดข้างต้นพบว่า หลักธรรมสำหรับผู้นำในสถานศึกษา ต้องเก่งสอง อย่างพร้อมๆกันคือ การเก่งคน ประยุกต์ใช้กับ ภาวะผู้นำและการติดต่อสื่อสาร เพื่อเกื้อกูลกัน ผู้บริหารการศึกษาคควรยึดหลักธรรมนี้เพื่อการ

ครองใจคน ด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ และการเก่ง งาน ผู้นำใช้หลักอิทธิบาท ๔ ประยุกต์ใช้กับภาวะ ผู้นำและการสร้างแรงจูงใจ เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้นำที่ดีต้องมีหลักในการเลือกภูมิประเทศที่ เหมาะกับงานและการดำเนินชีวิตให้มีความสุขใน การทำงานตามหลักจักร ๔ ดังกล่าวแล้ว ดร.ปี อาร์อัมเบตการ์ ผู้นำชาวพุทธในประเทศอินเดีย กล่าวว่าหากมนุษย์ขาดความกระตือรือร้น ทั้ง ภายและใจของเขาก็จะตกอยู่ในเงื่อนไขที่จะทำให้ เจ็บป่วยในปัจจุบันได้ ดังนั้น ภาวะผู้นำต้องสร้าง ความกระตือรือร้น ด้วยการมองให้เห็นความหวัง อยู่ตลอดเวลา

บรรณานุกรม

- ดร.ป๋ออาร์.อัมเบตการ์. แปลความโดย พระราชปัญญาเมธี (สมชัย กุศลจิตโต).พระพุทธรศาสนา
แนวคิดเพื่อพัฒนาสังคมและการเมือง, กรุงเทพมหานคร,นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๘.
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ,
กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๖.
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, พิมพ์พิเศษ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙, กรุงเทพฯ
: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒.,
กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิก, ๒๕๔๒